

"Gardiner", svarar Marcus som vore det en självklarhet, men han ska snart bli medveten om gardinupphängandets könsspecifika laddning.

"Jaha, du är en pysseljocke du", säger läraren och en av Marcus klasskamrater frågar om han gillar att städa också. För sin egen del ska han ha en "juste brud som fixar för mig". Det är bland annat i sådana här snabba överspelade, men ändå känsloladdade, situationer som skolans officiella normer för jämställdhet utmanas och förtylligas på ett effektrulligt sätt.

Vardagslivet på den arbetsplats som skolan är förväntas följa vissa regler och planer. Idealen om jämställdhet och social rättvisa möts emellertid också av motstånd genom traditioner och intressen som står för något annat. Författarna visar med konkreta exempel, som detta med pojkar och gardiner, hur elever och lärare brottas med sådana motsägelser. Genom beskrivningar av vad de gör och säger får läsaren olika bilder av vad som händer vid sidan av den ordinarie undervisningen.

Med hjälp av genusteorier analyseras också vad kön och sexuell läggning betyder i skolan. Författarna skildrar hur pojkar, flickor och lärare talar och agerar i förhållande till sin könsidentitet, hur de ibland använder sig av stereotypa tänkesätt för att bestämma sin självbild och kategorisera andra. Ett mål för analysen är att synliggöra rådande uppfattningar om vad som är normalt och vad som förväntas av människor för att de ska passa in. Man kan säga att det är normaliteten som problematiseras i dessa kapitel, en normalitet som lärare förmedlar i sitt pedagogiska arbete, men som de också ska kunna ifrågasätta.

Kulturnavigering i skolan

Arvason & Ehn (red.)

(2007)

Marie Nordberg

1

Vad skulle hända om pojkar inte blev pojkar?

Manlighetskonstruktioner och den

feminine pojken som hotbild i förskola/skola

Dom här velourkillarna som jobbade på sjuttiotaler. Dom ville visa killar som jobbar, men det var liksom att det skulle vara mjuka män som jobbar. Jag vill hellre att det ska vara normala män. Man kan ju vara idrottsintresserad och behöver inte vara mesig. Just det här att man skulle vara ömsint. Jag menar visst det kan man ju vara, men man behöver ju inte vara överkänslig och väldigt ömsint. Det räcker att vara som man är. (Staffan, förskollärare)

Uttalet ovan gjordes när jag intervjuade Staffan i en studie om män i kvinnligt kodade yrken. Staffans beskrivning av normala män är ett exempel på hur manlighet och omanlighet görs. Genom att vissa män, intressen och egenskaper knyts till beräkningen "normala män" och andra utesluts, så skapas och upprätthålls en viss definition av vad en normal man är. De män som faller utanför denna gränsdragning utesluts och blir manlighetens utlösta.

Genom att tillskrivas andra egenskaper pekas "velourkillarna" av Staffan ut som både omanliga och feminina. Han framhåller att det "räcker att vara som man är", men samtidigt skapas den normale mannen som idrottsintresserad, inte för mesig eller känslig och lagom ömsint. Denna normala manlighet beskrivs av Staffan som hotad av de feminina och mjuka män som han beräknar som velourkillarna. Det är denna normaliserade och stereotypa manlighetsdefinition och avståndstagandet från och oron för den feminine mannen som utgör temat för detta kapitel.

På samma sätt som velourkillarna och deras praktik i beskrivningen ovan presenteras som en avvikelse från en normal manlighet, framställs ibland i dagens jämställdhetsdebat kvinnliga pedagoger och förskolans och skolans

miljö som problematiska och hotande för pojkar och manliga pedagoger. Genom en omvänd jämställdhetsretorik hävdas det att förskolan och skolan är starkt feminiserade och genomsvårade av kvinnliga normer och värderingar och att pojkar, manliga pedagoger och det manligt kodade underordnas och marginaliseras i dessa miljöer. Kvinnlighet och manlighet ställs på detta sätt emot varandra och görs till varandras diametrala motpoler.

Medan flickor och kvinnliga pedagoger antas ha vissa gemensamma intressen och värderingar, förknippas pojkar och manliga pedagoger med andra. De egenskaper som beräknas som feminina knyts härigenom till de individer som kategoriseras som kvinnor och flickor, medan det som beräknas som maskulinitet enbart knyts till män och pojkar. Sådana egenskaper är sällan förhandlingsbara eller möjliga att kompromissa om. Därför brukar de också uppfattas som essentiella. Detta trots att kvinnor och flickor genom de svenska jämställdhetsåtgärderna sedan länge uppmuntras till att närma sig och pröva maskulint kodade positioner (Norberg 2005a, Sundgren Grinnups 1992).

Under ett längre fältarbete har jag, i ett projekt med två andra forskare, följt ett antal pojkar på förskolan och i första klass för att studera hur det går till när pojkar "görs" i skolan. Mina observationer har kretsar kring ett par speciella frågor som jag ska diskutera i det här kapitlet. Vad skulle egentligen hända om pojkarna inte blev "riktiga" pojkar? Vilken maskulinitet är det som upplevs som hotad och vilka män och vilka praktiker utesluts från denna normaliserade maskulinitet?

En omvänd jämställdhetsretorik

På 1970-talet fanns det många som talade om den svenska förskolan som en plats där en ny modern manlighet och kvinnlighet skulle formos. Betonandet av kulturell mångfald i samhällsdebatten under det senaste decenniet har medfört att det könsöverskridande som tidigare framställdes som central, nu har bytts ut mot ett annat ideal, nämligen olikheterna mellan könen (Martinsonson 2001). Detta har gjort att förskolans kvinnliga personal och frånvaron av manliga pedagoger har kommit att förstås på ett nytt sätt.

Tidigare fokuserade diskussionerna om den sneda könsfördelningen främst på vikten av att öka andelen manliga pedagoger för att utmana den könade arbetsdelningen. Idag är det i den nationella betygsstatistikens spår i stället effekterna för pojkar av dominansen av kvinnliga pedagoger som hamnat i fokus. Såväl pojkars disciplinproblem som att pojkar som grupp

halkat efter gruppen flickor betygsmässigt (Skolverket 2005) har förklarats med att de mest möter kvinnliga lärare. Det har från vissa håll hävdats att kvinnlig personal varken kan upprätthålla ordningen eller bedriva en verksamhet som ger pojkar det som de behöver. För att åtgärda detta har det både ropats på fler män i verksamheten och argumenterats för ett mer manligt kodat undervisningsinnehåll.

Resonemangret om den för pojkar hotande feminina skolmiljön är inte nytt. Som sociologen R. W. Connell (2005) och andra genusforskare påpekat så har denna oro artikulerats med jämna mellanrum i västvärlden under hela nittonhundratalet. I slutet av 1980-talet var debatten speciellt uppbagd då den danske pedagog och debattören Bertil Nordahl (1987) i boken *Vilse i damdjungeln* hävdade att pojkar riskerar att förvekligas och inte får sina behov tillgodosedda i förskolan. Dessutom menade han att de manliga pedagoger som arbetade i verksamheten hade feminiserats och inte var "riktiga män".

En liknande beskrivning finns i en ny dansk rapport där barnpsykiatrikeren Gideon Zlornik (2005:47) varnar för att pojkar genom att vistas i kvinnligt normerade skolmiljöer kan få problem med sin könsidentifikation. Någon liknande diskussion om risken för en maskulinisering av flickor som vistas i manliga miljöer har inte förekommit, vilket gör det intressant att från ett kulturanalytiskt perspektiv titta lite närmare på varför kvinnlighet framställs som så hotande för pojkar men inte omvänt. Vartför är det egentligen så svårt att tänka sig att pojkar och manliga pedagoger skulle feminiseras? Det ses ju inte alls som jämställdhetspolitiskt problematiskt, utan snarare som positivt, att flickor blir mer lika pojkar.

Meningsflöden och heterosexuallitet som norm

Staffans kommentar om velourkillarna som ställs mot "normala män" och en mer normal manlighet blir förstärkt om den ses i ljuset av diskussionen om de feminiserade manliga pedagogerna. Staffan hade läst Nordahls bok och dragit sina slutsatser. För att inte räknas som en av de förvekligade, feminiserade och omanliga män som Nordahl diskuterar, var det viktigt för honom att ta avstånd ifrån män som förkroppsligar det som kodas som feminint. Dessutom parodierades ofta mjukismän och "velourissarna", 1970-talets radikala mansideal, i medierna vid tiden för intervjun.

I stället för att rikta uppmärksamheten enbart mot Staffan och andra individer ser jag det som mer givande att undersöka de meningsskapande

beskrivningar – eller diskursföden – som genom att upprepas och färdas mellan olika platser och situationer möjliggör detta speciella talande om manligt och kvinnligt. Diskurs kan enkelt förklaras som en dominerande, normaliserad och meningsskapande fixering av språkets tecken som genom att upprepas och ses som given utesluter andra möjliga förklaringar, beskrivningar och praktiker (Laclau & Mouffe 2001:105ff).

Filosofen Judith Butler (1990) menar att det som vi kallar manlighet och kvinnlighet endast finns och blir till genom de dagliga isensättningsarna av könsindelningen. I dessa repeterar och ibland omformar vi, liksom Staffan, de normer och praktiker som historiskt kopplas till beteckningarna *man* och *kvinna*. Butlers utgångspunkt är att den polariserade könsindelningen där män och kvinnor görs till varandras komplementära motsatser är en effekt av den normerade heterosexualliteten. Denna reglerande och normaliserade ordning – i forskningssammanhang benämnd heteronormativitet – handlar inte enbart om det sexuella begärets riktning och val av partner. Heteronormerna pekar också ut vissa samtalsämnen, intressen, praktiker, kroppsörelser, sätt att klä sig och att skämta som normala och andra som avvikande. Staffans avståndstagande från velourrissarna och från egenskapen som historiskt kodats som feminina kan därför ses som ett exempel på heteronormernas reglerande kraft.

Att ta avstånd från det feminina och göras till "en riktig och normal pojke"

Som Connell (2005) och många skolforskare påpekat så är förskolan och skolan viktiga sociala miljöer eftersom de genom att erbjuda barn gemensamma upplevelser överbrygger könsskillnader och skapar likhet mellan pojkar och flickor. Men som Connell också uppmärksammar, så skapas i skolan också kön, maskulinitet, femininitet och hierarkier såväl mellan som inom könskategorierna. I detta görande är elever, lärare och även skolans organisation delaktiga. Ett exempel på sådana könsskapande praktiker är förskolläraren Johans konstaterande om vilka aktiviteter som är viktiga och lämpliga för förskolepojkar.

Jag tycker att dagis har blivit kvinnligt. Vad gör vi med barnen oftast? Vi syr och vi väver. Vad gör vi för att visa att det går att vara kille? Alla vet att killar tar större utrymme. Dom kräver mer. Vad gör vi för någonting

då? Hur många snickerar med dem? Hur många brottas med dem? Och hur många går ut i skogen och bygger kojor med dem?

I Johans beskrivning repeteras både en stereotyp manlighetsdefinition och diskursen om en feminin förskolemiljö. Han betraktar feminint kodade aktiviteter som problematiska för pojkar. Genom denna manlighetsdefinition normaliseras ett visst sätt att vara pojke. Att brottas, snickra och bygga kojor görs till något manligt, medan sy- och vävarbete görs till något kvinnligt. Härigenom både skapas och begränsas pojkars behov och vilka upplevelser som Johan ser det som viktigt att erbjuda förskolans pojkar.

Pojkar görs genom ett sådant sätt att tala till en enhetlig grupp som antas ha andra intressen och behov än de individer som kallas flickor. Likaså förbises variationerna inom de båda könskategorierna. Johan ser pojkarna som utsatta för en problematisk feminisering som på sikt hotar deras manliga identifikation. Ur ett teoretiskt perspektiv innebär detta att diskursen om könsolikhet får vissa konsekvenser för Johan. Han kräver att som manlig pedagog få bedriva en annan verksamhet än sina kvinnliga kollegor. Denna komplementära könsförståelse materialiseras också i hans praktik.

För att ge förskolans pojkar tillgång till en mer manlig verksamhet och möjligheter att utveckla en tydlig manlig identitet avskiljer Johan dem från flickorna och ordnar aktiviteter som han menar är mer manliga. Genom denna identifikation, där enbart vissa aktiviteter platsar som manliga och där särartsdiskursen pekar ut vad en "riktig" man och pojke bör ägna sig åt, skapar Johan och pojkarna varandra som manliga. Johans praktik kan förstås som en effekt av den diskurs som innebär att pojkar inte blir riktiga pojkar om de enbart deltar i förskolans ordinariet och könsblandade verksamheter.

På ett liknande sätt som i Johans och Staffans förskolegrupper skapas dagligen genom aktiviteter, lekar, små vardagliga kommentarer, sätt att klä sig, tala och agera ett normaliserat sätt att vara pojke och flicka i de tre förstaklasser vars verksamhet jag följer. I sexårige Davids berättelse om umgänget med andra killar framträder tydligt hur manlighetsnormerna och kategorin pojke görs och förkroppsligas.

David: I går kväll lekte vi karate och gjorde karatesparkar på varandra.

Jag: Gör ni er aldrig illa då?

David: Vi bara sparkar, så man får tåla det.

Jag: Blir ni aldrig ledsna då?

David: Nej, det gör aldrig ont på oss.

komplementär
könsförståelse

identifikation

Jag: Kan pojkar bli ledsna?

David: Ja, om dom ramlar och slår sig jättehårt eller om de slagit huvudet i ruschkanan och börjar blöda. Det har jag gjort.

Jag: Leker du med flickor någon gång?

David: Ja, men inte ofta. Det var längesen jag lekte med tjejer.

Den position som uppträts för en "riktig pojke" handlar som framgår av Davids beskrivning om att inte vara feg, att vara tålig och våga ta risker och om att inte leka med flickor. Att vara pojke innebär att inte känna smärta, att kunna försvara sig, att vara en bra kompis och kunna tipsa kompisarna om olika försvarsknep. Det handlar också om att vara bra i fotboll och landbandy (jfr Frosh et al. 2002). De flesta pojkarna tränar fotboll och innebandy, förutom på rasterna, även i mer organiserad form på fritiden ett par gånger i veckan.

Connell (2005) lyfter fram tre områden som han menar underbygger manlighetsskapandet i skolan: sport, skolans disciplin och könskodningen av ämnen, där kvinnligt kodade ämnen som språk och syljöld ofta ges lägre status. Till dessa maskulinitetsskapande områden vill jag foga skolgården och pojkarnas samvaro på rasterna. På rasterna tränar pojkarna mod, smidighet och förmågan att tåla smärta genom olika typer av fysiskt risktagande.

Anders, Christoffer och Staffan är uppe i skogen. De har gjort i ordning en katapult av en bräda och en stor sten. Staffan och Christoffer skratrar och turas om att hoppa på brädan så att stenen får iväg. De slänger sig åt sidan och ropar "Ta betäckning!" Ibland är de nära att träffas av stenen. Efter varje avfyrning ropar hopparen glatt: "Kom den längre?" Susanne och Ella kommer förbi och Staffan ropar exalterat: "Ni får akta er för den här katapulten, den kan komma i huvudet!" Anders som stått en bit bort och tittar på går plötsligt fram till brädan och kliver upp på den. "Nu ska jag vågal! Nu är jag inte feg längre!" Stenen får iväg och Anders ser lite skraj ut när han kastar sig åt sidan. "Det var bra för att vara första gången!" säger Staffan uppmuntrande och gnuggar knäet som han skrapat då han slängde sig åt sidan. Nu är det Christoffer som hoppar. Stenen hamnar nästan på Staffan som utmanande ställer sig alldeles nära katapulten. "Åh, du stod exakt där Staffan!" utropar Christoffer beundrande. Staffan sträcker stolt på sig och ler.

I lekens form tränar killarna dagligen på detta sätt risktagande. Samtidigt undersöker de normen att våga något i stället för att vara feg och undvikande i sitt uppträdande. För att uppträts som en normal pojke är det

viktigt att lära sig ta risker, precis som den sjuårige Staffan. En riktig pojke ska inte heller ge efter för hot. Simon, sex år, beskriver ingående för mig vad han gör om en annan pojke ger sig på honom: "Då buttar man ju tillbaka. Man kan göra så här (sätter händerna på höfterna och stirrar argt): Hm, vad vill du mig?" Även lärarna understryker vikten av att inte undvika konfrontation och att vara modig:

Barnen leker en jagalek på gymnastiken. Oskar som tycker det är oräckt och hotfullt att bli jagad av de andra killarna gömmer sig bakom en madrass tills leken blåses av. Eya, barnens fröken, säger att de har varit modiga och ger dem som hållit ut längst extra beröm. Hon går sedan fram till madrassen, drar fram Oskar och säger högt: "Bara feglorrar gömmer sig!" De andra barnen skratrar och Oskar rodnar lite och stirrar ned i golvet.

Trots övervikten av kvinnliga pedagoger är det inte svårt att hitta exempel på maskulinitetsskapande praktiker både i förskolan och i skolan. Det innebär att lärarna där berer sig på olika sätt mot och förväntar sig olika saker av flickor och pojkar.

Den feminina mannen som motidentifikation och hotbild

Beteckningar som "feglorrt", "böggigt" och "fjolligt" är effektiva markeringar mot sådana egenskaper man inte vill förknippas med. De fungerar som ett slags gränsvakter för att hålla pojkar på plats i en komplementär könsordning. I denna ordning överordnas det manliga det kvinnliga och mod, risktagande och konfrontation premieras mer än att avvakta och dra sig tillbaka. Heteronormerna pekar ut såväl lämpliga kläder som önskvärda kamrater och intressen för pojkar och flickor. Den hierarki som underordnar det feminina gör det mer problematiskt för pojkar att närma sig det feminint kodade än omvänt.

I de förstraklasser som jag följer är den vanliga klädseln för en pojke jeans eller annan långbyxa, t-shirt med spindelmannen eller en annan manlig hjärtle och en tröja med luva. Flickorna bär ofta rosa kläder och har håret uppsatt med färgglada hårband. Medan flickor kan ha likadana kläder och leksaker som pojkar, var det omvända oräknbart när barnen tillfrågades om det var något som killar inte kunde göra. Sjuåriga Sandra menade: "Det finns mycket mer som tjejer kan ha på sig. Killar kan ju till exempel inte ha

kiolar. Det kan dom väl, men det är inte riktigt... Tjejer kan ha det. Killar kan ha jeans och det kan tjejer också." Alexander gjorde samma avgränsning.

Jag: Kan pojkar leka med allting?

Alexander: Nej, det kan dom inte. Flickor kanske kan leka med pojkleksaker, men jag leker inte lika mycket med tjejleksaker, för jag tycker inte om rosa och så.

Jag: Så pojkar kan inte leka med rosa?

Alexander: Nej (skrattar).

Jag: Vad händer om man leker med rosa när man är pojke?

Alexander: Dom kanske retar en.

Hannes gav uttryck för samma gränssättning och hierarki.

Hannes: Killar brukar inte leka med Barbie och sånt. Dom flesta tycker det är tjejigt. Dom flesta killar tycker det är frantigt. Men jag tycker inte det. Jag vill bara inte leka med det.

Jag: Finns det något som tjejer inte kan göra?

Hannes: Tjejer kan ju göra ganska mycket. Dom kan ju leka med killleksaker, för då kan ju inte tjejerna säga att det är frantigt.

Under intervjuerna pekade barnen på detta sätt tydligt ut var gränsen gick om man ville framstå som en normal pojke, även om lärarna vid flera tillfällen aktivt diskuterade och utmanade dessa könsstereotyper i sin undervisning. Som framgår av barnens kommentarer ovan gavs flickor vidare ramar. Det fanns inte samma avståndstagande och gränsvakrande mot att flickor skulle maskuliniseras som mot att pojkar skulle feminiseras.

Men trots den skarpa gränstragningen mot manlig femininitet finns det flera pojkar som både tänjer på ramar och tar avstånd ifrån maskulinitetsnormerna och andra pojkars praktiker. William, sju år, som är populär bland både flickor och pojkar i sin klass, söker sig exempelvis ofta till flickor när barnen fritt får välja placering. Han gillar att vara med flickor och att leka med sin Tamaguchi, ett lier daradjur som måste matas och skötas om för att inte dö. William deltar sällan i pojkarnas kraftmätningar och tillät-tavisar ofta en grupp bland dem som återkommande stör undervisningen genom att be dem vara tysta och säga att de är högljudda och tramsiga.

Då den normaliserade manligheten inte är given och manlighetsdefinitionen ständigt hotas av pojkar som William och av vuxna män som inte förkroppsligar eller som underminerar normerna, måste gränserna följas

upp och försvaras i nya situationer. Som sociologen Michel Kimmel (1994) påpekat är bögfobi, sexism och förtöjlighandet av män som närmast sig feminina positioner viktiga komponenter i upprätthållandet av den normaliserade manligheten. Könsordningen och sexualordningen sammanflätas i gränsvakterna "fjollan" och "bögen". Den könshierarki som underordnar både det feminint kodade och individer som gör avsteg från heteronormerna understöds genom att femininitet och homosexuella män länkas samman.

Hetero- och homomän

Låt mig lämna skolan för ett ögonblick och rikta blicken mot medievärldens sätt att presentera manligt och kvinnligt. I den svenska dokusåpan *Gay Army* och i make-over-serien *Fab 5* framställs exempelvis den homosexuelle och den heterosexuelle mannen som varandras motpoler. Den heterosexuelle mannen kopplas i dessa program samman med en stereotyp manlighet där styrka, auktoritet och självkontroll är framträdande element. Denna manlighet mejslas fram genom att de män som presenteras som homosexuella, görs avvikande, förknippas med en feminin manlighet och parodieras.

Medan heteromännen associeras med rationalitet, styrka och kontroll, sammankopplas homomännen med känslsamhet och intresse för utseende, kläder och estetik. Genom att gaykillarna framställs som "de andra" och deras praktiker presenteras som annorlunda och avvikande skapas i programmen en normal manlighet som likställs med heterokillarnas praktiker. I en insändare i tidningen *Metro* görs samma normalitetsskapande exkludering som Staffan uttryckte i inledningscitrat, men nu är det inte velourkillarna utan gaykillarna i *Gay Army* som framställs som de problematiska, hotande och "omanliga andra". Signaturen "Johan – bög och normal" skriver:

"Gay Army" som visades i söndags är under all kritik. Jag ber alla Sveriges inneåttåringar, föräldrar och vänner till homosexuella killar om ursäkt å nornala homosexuella killars vägnar. Detta är att visa den mest felaktiga sidan av gaykillar som går att visa. (---) Varför ska man sätta killar i ramppluset som är mer feminina än både mamma och syrran tillsammans? (*Metro* 2005-11-22:19)

Genom att kopplas samman med femininiet görs betydningen bög till en gränsvakt som effektivt hindrar manliga individer från att prova på och njuta av det färgglada, färdfulla och starkt feminint kodade. En elvaårig skolpojke jag pratar med har redan gjort denna uppfattning till sin.

Hampus: Bögigt, det är när man sätter på sig väldigt, väldigt, väldigt läbbiga, äckliga saker. Så där riktigt tajta som det går och så där blånkande, då är det bögigt. Lite tjejgrejor också.

Jag: Men om tjejer har killgrejor, säger man att dom blir bögiga då också?

Hampus: Dom blir inte bögiga. Det är väl helt okej att ha killgrejor för tjejer.

Jag: Är det viktigt som kille att man undviker det som är bögigt?

Hampus: Ja

Tjejgrejor likställs i Hampus diskussion med det bögiga och med denna kombination som hotbild uppträttas manlig normalitet och avvikelse (jfr Nordberg 2005a, b).

När jag föreläser om könsmönster för föräldrargrupper och förskolepersonal verkar många tänka i liknande banor. Man är orolig för att pojkar ska bli retade om de föredrar feminint kodade aktiviteter och likställer pojkars intresse för sådana med en framtida position som homosexuell. Det feminina görs och framställs därigenom som otänkbart för pojkar.

För att hämta ytterligare exempel från medierna kan man se hur filmerna *Mitt liv i rosa* (regi Alain Berliner, 1997) och *Billy Elliot* (regi Stephen Daldry, 2000) tydligt synliggör de sociala sanktioner och det kategorierupprätthållande arbete som vuxna och barn ofta riktar mot de pojkar som bryter mot normerna och trots gränsmarkeringarna närmast sig det feminint kodade. I *Mitt liv i rosa* förvägras en liten pojke att pröva en feminin position. För att återföras till en manlig normalitet och bli en "riktig pojke" tvångsklippas han och sätts i fotbollsträning. I *Billy Elliot* förtöjligas Billy av sin pappa och bror eftersom hans balettränning anses överskrida gränsen för den normerade manligheten.

Motståndet och de viktiga omformuleringarna

Oskar gömde sig bakom gymnastikmadrassen för att han inte tyckte om lekar som gick ut på att man skulle jaga varandra. William föredrog umgänge med flickor och undvek kraftmätningar. Filmerna *Mitt liv i rosa* och

Billy Elliot visar pojkar som utmanar normerna. Genom att bryta mot den normaliserade manligheten fönn dessa pojkar på andra möjligheter. George Chauncey (1994), som forskat om manlig femininiet, menar att acceptansen är större i vissa tidsperioder. De manliga praktiker som Staffan tar avstånd ifrån i inledningsartat sågs ju exempelvis på 1970-talet med mer blida ögon än idag, även om mjuksmän förtöjlades även på den tiden (Hill 2003). För att säkerställa och avgränsa den normaliserade manligheten ges de män som förkroppsligar feminint kodade positioner beteckningar som skiljer ut dem från och gör dem annorlunda än "normala män". Dandy, velournisse, fjolla, karring, bög och metrosexuell är exempel på sådana annorlundahetskappande benämningar.

Som sociologen Barrie Thorne (1993) påpekat, så är det ofrast de pojkar som ligger nära den stereotypa manligheten som lärare, föräldrar, barn och forskare lägger märke till och betecknar som maskulina, inte de pojkar som agerar på andra sätt. Likaså uppmärksammas även de pojkar som genom att kraftigt avvika från gängse maskulinitetsdefinition synliggör och bekräftar normerna. De pojkar och flickor som varken stämmer med eller markant avviker från de normaliserade definitionerna av maskulinitet och femininiet, och som därmed också motsäger de polariserade könsstereotyperna, tenderar däremot att bli mindre uppmärksammade. Deras praktiker betecknas dessutom sällan som maskulina eller feminina

Hur kön görs, vilka identifikationer och vilken manlighetsdefinition som normaliseras, skiftar också mellan olika situationer och sociala sammanhang. När pojkarna och flickorna i de klasser som jag följer befinner sig i klassrummet och arbetar med sina uppgifter skapas likhet. Könsstillhörigheten tonas ned och den gemensamt uppfattade betydelsen av elevtendrar att överflygla könsindelningen. Men när det är dags för rast och barnen kliver över tröskeln till korridoren förändras detta likhetsskapande. Barnen genomgår en kamelontliknande förvandling och identifikationerna pojke och flicka görs plötsligt mer relevanta. Samma pojke som tidigare tyst arbetat och använt ett mer återhållsamt kroppsspråk, tar nu plötsligt plats i rummet på ett annat sätt. Han får runt, drar i andra pojkar, knuffas och skriker svordomar och hockeysramsor.

Bland de individer som kallas pojkar och flickor finns dock en stor variation. Vid sidan av den manliga iscensättningen av en stereotyp maskulinitet, förkommer också andra och mindre iögonfallande manliga praktiker. I ett hörn samlas exempelvis några flickor och pojkar för att diskutera ett tv-program och tillsammans sköta om sina små datafyr.

annorlundahetskappande benämningar
likhetsskap

Manlighetförståelser

Genom den smala och stereotypa manlighetsdefinition som i nuläget förknippas med kategorin pojke, och genom den underordning av det feminint kodade och den oro för pojkar som närmar sig feminina positioner, begränsas idag pojkars könsöverskridanden mer än flickors. Men det pågår också saker i andra riktningen. Jämställdhetskursen och andra feministiska motdiskurser som utmanar den manliga normaliteten och uppvärderar det feminint kodade möjliggör ett motstånd mot rådande förhållanden. Lika ofta som barnen pekar på skillnader mellan flickor och pojkar, påpekar de att pojkar och flickor i princip skulle kunna göra samma saker, bara de ville eller tränade sig. På samma sätt problematiserar Staffan, som vi mötte i inledningen, senare under vårt samtal samma manlighetförståelse som han tidigare upprepat genom att artikulera en feministiskt förankrad motdiskurs.

Det [att uppmärksamma små detaljer som kan förorsaka irritation] är ju ett tecken på att vi [manliga forskollärare] har blivit feminiserade, att jag blivit mer lyhörd. Jag ser andra saker. Jag leker fortfarande Tarzan och Batman, men jag kan också förhoppningsvis se mer än vad gemene man kanske gör. Jag vill nog påstå, nej, jag vet inte, men kanske jag blivit en bättre människa.

Genom detta diskursflöde som uppvärderar det feminint kodade omvandlar och utmanar Staffan i själva verket feminiseringstesen. I stället för att som i det tidigare citatet framställa femininitet som hotande för män kopplar Staffan den "feminiserade" manlige forskolläraren i citatet ovan på ett positivt sätt samman med en mer lyhörd, socialt uppskattad och feminint kodad manlighet. Därmed breddar och omvandlar han också definitionen av vad som kan inrymmas i den normala manligheten och i positionen *jag själv*.

Som Staffans kommentar visar, så kanske det trots allt inte är så färligt om pojkar inte skulle bli pojkar. Ett manligt närmande och förkroppsligande av det som vi idag kallar för femininitet kanske egentligen inte är så hotande som talet om de problematiska och feminiserade skolmiljöerna kan förtleda oss att tro. Vad skulle egentligen hända om pojkar inte blev pojkar enligt den idag dominerade manlighetsdefinitionen? Det kanske till och med är så att en ökad feminisering av pojkar och män är något positivt och önskvärt?

Hur ser denna omprövning av den dominerande manligheten ut om man studerar lite äldre pojkar? I nästa kapitel kommer vi att få möta unga män som går gymnasiers byggprogram och där verkar det finnas mycket lite av den feminisering av skolan som har diskuterats här.